

Spatial Distribution of Quality of Life and Identification of its Determinants in Rural Settlements (Case Study: Ravansar County in Kermanshah Province)

davood jamini ^{1*}, Masuod Safari Aliakbari ², Maryam Salahi Kakhaki ³, Khaled Alipoor ⁴,
Amirai Zolfaghari ⁵

¹ PhD in Geography and Rural Planning, Young Researchers and Elite Club, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran

² Assistant Professor of Geography and Rural Planning, Faculty member of Payame Noor University, Tehran, Iran

³ PhD Student of entrepreneurship planning in rural areas in Islamic Azad University of Mashhad, Mashhad, Iran

⁴ Young Researchers and Elite Club, Sardasht Branch, Islamic Azad University, Sardasht, Iran

⁵ PhD student Geography and Rural Planning University of Isfahan, Isfahan, Iran

Abstract

The research method was descriptive-survey and its purpose was to assess the quality of life in rural of Ravansar Township. The population of this research is total household tutelars of 95 villages which their population was above 20 households. So, 379 questionnaires, which their validity and reliability was confirmed by scientific approaches, were distributed among 95 of rural settlements. To analyze data and display rural settlements quality of life, SPSS and GIS softwares were used, respectively. The results showed that situation of quality of life, with a mean of 2.14 and standard deviation of 0.84 is an unsuitable situation among rural settlements. Calculations of variance analysis suggested that there is a significant difference among 95 of sample settlements in terms of quality of life. The results of the analyses using Cluster Analysis regarding the present inequality among rural settlements showed that 6 percent of total settlements (with a mean of 3.48 of quality of life) are located in the first cluster, 15 percent of total settlements (with a mean of 2.63 of quality of life) in the second cluster and 79 percent of total settlements (with a mean of 1.95 of quality of life) in the third cluster, respectively. Spatial display of quality of life indicated that there is a low quality of life in the studied area. The results of identification of quality of life determinants, using Multi Variable Regression, also showed that 7 of independent variables calculated around 75.6 percent of total dependent variance. These independent variables are: status of economic-social, ownership of capital oriented resources, household dimension, access to services and facilities, access to credits, supportive policies and management factors.

Key words: Rural Development, Quality of Life, Spatial Distribution, Rural Areas, Ravansar County.

توزیع فضایی کیفیت زندگی و شناسایی تعیین‌کننده‌های آن در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان روانسر، استان کرمانشاه)

داوود جمینی*، دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سنندج، کردستان، ایران

مسعود صفری علی‌اکبری، استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور، ایران

مریم صالحی کاخکی، دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی کارآفرینی فضای روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران

خالد علی‌پور، عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سردشت، سردشت، ایران

امیرعلی ذوالفقاری، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

وصول: ۱۳۹۳/۱۰/۰۴ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۲۳، صص ۷۸-۵۷

چکیده

پژوهش کمی حاضر، به لحاظ هدف از نوع پژوهش‌های توسعه‌ای - کاربردی و به لحاظ روش، از نوع پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی است. بررسی وضعیت کیفیت زندگی، توزیع فضایی آن و شناسایی تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر، از اهداف اصلی این پژوهش است. جامعه آماری پژوهش را، همه سرپرستان خانوار ۹۵ روستای دارای بیش از ۲۰ خانوار شهرستان روانسر تشکیل می‌دهد. برای دستیابی به اهداف، ۳۷۹ پرسشنامه، با روایی و پایایی مطابق با روش‌های علمی در بین ۹۵ روستای هدف توزیع و داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و GIS تجزیه و تحلیل شد. نتایج پژوهش نشان داد وضعیت کیفیت زندگی در بین روستاهای بررسی شده به ترتیب با میانگین و انحراف معیار ۲/۱۴ و ۰/۸۴۰، کمتر از حد متوسط است و در وضعیت نامناسبی قرار دارد. براساس نتایج تحلیل واریانس در بین ۹۵ روستای هدف، از نظر کیفیت زندگی تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج بررسی شکاف و نابرابری موجود در بین روستاهای بررسی شده با بهره‌گیری از تحلیل خوشه‌ای نشان داد حدود ۶ درصد روستاها در خوشه اول (با میانگین کیفیت زندگی ۳/۴۸)، ۱۵ درصد در خوشه دوم (با میانگین کیفیت زندگی ۲/۶۳) و ۷۹ درصد در خوشه سوم (با میانگین کیفیت زندگی ۱/۹۵) قرار گرفته‌اند. نمایش فضایی کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی، بیانگر حاکمیت کیفیت زندگی ضعیف بر روستاهای محدوده جغرافیایی شهرستان روانسر است. نتایج شناسایی تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی با بهره‌گیری از رگرسیون چندمتغیره، حاکی است هفت متغیر مستقل پژوهش توانسته‌اند ۷۵/۶ درصد از واریانس متغیر وابسته پژوهش را تبیین کنند که به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: پایگاه اقتصادی - اجتماعی، مالکیت منابع سرمایه‌ای، بُعد خانوار، دسترسی به خدمات و امکانات، دسترسی به اعتبارات، سیاست‌های حمایتی و عوامل مدیریتی.

واژه‌های کلیدی: توسعه روستایی، کیفیت زندگی، توزیع فضایی، مناطق روستایی، شهرستان روانسر.

مقدمه

طرح مسئله

امروزه در کنار مسائل و مشکلات به وجود آمده در جوامع روستایی مانند نقض حقوق بشر، فساد، سوءاستفاده از کارگران، تبعیض، شیوع ایدز، دردسترس نبودن امکانات آموزشی، کاهش جمعیت، کاهش درآمد، کاهش سطح اشتغال، کاهش تولیدات زراعی، مهاجرت نیروی کار و ... (Galani-Moutafi, 2013: 103; Amnesty International, 2009: 11; United Nations, 2009: 4)، از کیفیت زندگی به منزله مسئله‌ای چالش‌برانگیز و شناخته‌شده در نواحی روستایی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه یاد می‌کنند (Zakerhaghghi et al, 2015: 420).

کیفیت زندگی، یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه جوامع شهری و روستایی است و بهبود آن، می‌تواند زمینه‌های توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی را به همراه داشته باشد (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۰۲؛ Gupta, 2015: 473). با وجود این، بررسی‌ها نشان می‌دهد بین جوامع شهری و روستایی در دسترسی به شاخص‌های کیفیت زندگی، تفاوت‌هایی وجود داشته و کیفیت زندگی در جوامع روستایی در قیاس با شهرنشینان، در شرایط نامساعدی قرار دارد (Abdoli and Abdoli, 2015: 1). شکاف موجود به نابرابری میان جوامع شهری و روستایی ختم نمی‌شود و بررسی‌ها حاکی از آن است که در بین مناطق مختلف روستایی نیز در برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی، شکاف و نابرابری وجود دارد (فرجی سبکبار و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۳؛ قربانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶).

به طور کلی از یافته‌های پژوهش‌های مرتبط با کیفیت زندگی، می‌توان برای بازشناسی استراتژی‌های سیاسی پیشین، طراحی سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های آینده و پیرو آن دستیابی به اهداف برنامه‌های توسعه بهره برد (Lee, 2008: 1207؛ احمدوند و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۶)؛ همچنین این پژوهش‌ها، می‌توانند به شناسایی نواحی مسئله‌دار، اولویت‌های انسان‌ها در زندگی، علل نارضایتی مردم، پایش و ارزیابی کارایی سیاست‌ها و استراتژی‌ها در زمینه توسعه روستایی کمک کنند (جمینی و جمشیدی، ۱۳۹۳: ۱۹۲).

علاوه بر اهمیت پژوهش‌های مرتبط با ارزیابی و سنجش کیفیت زندگی در توسعه جوامع روستایی، شناسایی تعیین‌کننده‌ها و عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی، در راستای توسعه نواحی روستایی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (بدری و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۳)؛ زیرا شناسایی عوامل تعیین‌کننده کیفیت زندگی روستاییان، می‌تواند با هدفمند کردن برنامه‌ریزی‌ها و راهکارهای اجرایی، راهگشای مشکلات مرتبط با کیفیت زندگی و توزیع عادلانه شاخص‌های آن در نواحی روستایی باشد.

در بیان اهمیت جوامع روستایی کشورمان، یادکرد همین نکته کافی است که آنها بیش از ۸۰ درصد مواد غذایی کشورمان را تولید می‌کنند و در تأمین امنیت غذایی کشور نقش بسزایی دارند (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۸؛ جمشیدی، ۱۳۹۴: ۸۵). روستاییان شهرستان روانسر (محدوده مطالعاتی این پژوهش) که حدود ۶۲ درصد آنها در بخش کشاورزی فعالیت می‌کنند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)، علاوه بر تولید دیگر محصولات کشاورزی، بیشترین میزان تولید ذرت، نخود، گندم، گوجه‌فرنگی، لوبیا و

۴- مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر کدام است؟

مروری بر مبانی و سوابق پژوهش

با وجود اینکه پیشینه پژوهش‌ها درباره کیفیت زندگی را به دهه ۱۹۶۰ در ایالات متحده برمی‌گردانند (Liao, 2009: 101)، اما برای نخستین بار در سال ۱۹۲۰ «پیژو» در کتاب «اقتصاد و رفاه»، واژه «کیفیت زندگی» را به صورت تخصصی به کار برد (مختاری و نظری، ۱۳۸۹: ۲۲). واژه «کیفیت» در لاتین «Qual» به معنی «چیزی» و «چه» و «Quality» به مفهوم «چگونگی» آمده و «Qol» از منظر واژگانی به معنی «چگونگی زندگی» و دربرگیرنده تفاوت‌های آن بوده که برای هر فرد، ویژه و یگانه و متفاوت با دیگران است (کردزنگنه، ۱۳۸۵: ۲۰).

«کیفیت»، اصطلاحی است که برای بیان توسعه رفاه در یک جامعه به کار می‌رود و تسهیلات رفاهی در جوامع، بازتاب‌دهنده کیفیت زندگی و شرایط زندگی افراد است (احمدوند و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۰). به طور کلی، کیفیت زندگی مفهومی چندوجهی، نسبی، انتزاعی و متأثر از زمان و مکان و ارزش‌های فردی است که از یک سو، دارای ابعاد عینی و بیرونی و از سوی دیگر، دارای ابعاد ذهنی و درونی است؛ از این رو ارائه تعریفی جامع برای آن میسر نیست (سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۶؛ قربانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸).

رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی (Das, 2008: 30; Epley and Menon,) 290 (2008)، رضایت کلی افراد از زندگی (Foo, 2000:32)، رضایت یک فرد از شرایط انسانی

عدس را در بین ۱۴ شهرستان استان کرمانشاه دارند (جهاد کشاورزی شهرستان روانسر، ۱۳۹۳). با توجه به رسالت مهمی که جوامع روستایی کشورمان در تأمین مواد اولیه و خام مورد نیاز کشور بر عهده دارند و در حال حاضر دست‌کم به نحو پذیرفته‌ای از عهده آن برآمده‌اند، ارتقای سطح کیفیت زندگی آنان، از الزامات و ضرورت‌هایی است که باید در اولویت برنامه‌ریزی‌های توسعه کشور قرار گیرد. علاوه بر اینها، از یک سو، با توجه به نقش انکارنشده پژوهش‌های مربوط به کیفیت زندگی در شناسایی مشکلات و مسائل جوامع هدف و کاربرد آنها در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های توسعه روستایی و از سوی دیگر، با عنایت به اینکه از نظر پژوهشگران اتکا بر راهکارهای توسعه از پایین به بالا، گام مؤثری در راستای توسعه کیفیت زندگی در نواحی روستایی است (Wellbrock et al, 2014: 420)، نویسندگان پژوهش حاضر با مراجعه به سرپرستان خانوار همه ۹۵ روستای دارای بیش از ۲۰ خانوار شهرستان روانسر، در راستای ارتقای سطح کیفیت زندگی قشر پرتلاش روستایی، درصدد پاسخگویی به پرسش‌های زیر هستند:

۱- کیفیت زندگی روستاهای شهرستان روانسر چگونه است؟

۲- بین روستاهای شهرستان روانسر از نظر برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی، شکاف و نابرابری وجود دارد؟

۳- توزیع فضایی کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان روانسر چگونه است؟

^۱ راهکاری که که مبتنی بر مشارکت اجتماعات توانمند محلی است و جوامع محلی، پایه‌های آن را تشکیل می‌دهند.

و فیزیکی پیرامون (Marans and Stimson, 2011: 420; Zakerhaghighi et al, 2015: 2)، تأمین نیازهای انسانی مرتبط با ادراکات افراد و گروه‌ها (Costanza, 2007)، بهزیستی و رفاه فردی (Liao, 2009; 101)، بعضی از تعاریف بیان شده برای کیفیت زندگی هستند. همچنین براساس مستندات ارائه شده سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی عبارت است از: «درک شخصی فرد از جایگاه زندگی خود در زمینه‌های فرهنگی و نظام‌های ارزشی که بر مبنای آنها زندگی می‌کند. این درک شخصی مرتبط با اهداف، انتظارات، استانداردها و دغدغه‌های افراد بوده و مفهومی چندبعدی است که به شکل پیچیده‌ای از سلامت جسمی فرد، وضعیت روانی، سطح وابستگی و روابط اجتماعی او تأثیر می‌پذیرد. این مفهوم همچنین، تأثیرپذیر از ارتباط این عوامل با ویژگی‌های برجسته محیط‌های پیرامون افراد است» (Lu et al, 2015: 38; Biljon et al, 2015: 436).

همان‌گونه که اشاره شد، امروزه اتفاق نظر چندانی درباره تعریف کیفیت زندگی وجود ندارد؛ ولی اگر مشترکات این تعاریف مدنظر قرار گیرد، در آن صورت می‌توان گفت که کیفیت زندگی عبارت است از: شرایط بهتر زندگی که در آن توازن، هماهنگی، مطلوبیت و برابری عادلانه نهادینه شده یا زمینه‌های لازم برای زندگی همراه با سلامت، امنیت، آسایش، آرامش، نشاط، خلاقیت و زیبایی پدید آمده باشد (سالاری لک و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۴؛ پورظاهری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶؛ رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۷).

یک مبحث مهم درباره مفهوم کیفیت زندگی، روش سنجش و ارزیابی آن است. در مراحل اولیه

ارزیابی کیفیت زندگی، بیشتر بر شاخص‌های رشد و توسعه اقتصادی مانند تولید ناخالص داخلی به ازای هر نفر تأکید می‌شد که بر شرایط فیزیکی زندگی دلالت می‌کرد و به بُعد روانی زندگی توجهی نداشت. در سال‌های اخیر پژوهشگران در راستای تقویت و تکمیل مفهوم کیفیت زندگی، شاخص‌های ترکیبی را مانند رفاه اجتماعی، امور سیاسی، تحصیلات و خدمات بهداشتی در آن گنجانده‌اند (Liao, 2009; 101). در حال حاضر، در ارزیابی و سنجش کیفیت زندگی، تکیه اصلی آنها بر دو گروه از شاخص‌های ذهنی و عینی است؛ شاخص‌های ذهنی و درونی، احساسات شخصی، نظرات، باورها و نگرش‌های فرد را شامل می‌شود؛ در حالی که شاخص‌های عینی و بیرونی، مفاهیمی است که مستقیماً دیدنی هستند و اندازه‌گیری می‌شوند (Shumi et al, 2015: 266). در بررسی وضعیت کیفیت زندگی با شاخص‌های عینی، کیفیت زندگی با شاخص‌هایی مانند سطح درآمد خانوار، میزان جرم و جنایت، آلودگی هوا، هزینه خانوار و ... به دست آمده از منابع رسمی مانند سرشماری‌ها، اندازه‌گیری می‌شود.

در روش بررسی وضعیت کیفیت زندگی با شاخص‌های ذهنی، کیفیت زندگی با داده‌های ذهنی اندازه‌گیری می‌شود که مبنای آن گردآوری داده‌ها از طریق پژوهش‌های پیمایشی است (Zakerhaghighi et al, 2015: 421). با وجود این، از نظر لی، مناسب‌ترین شیوه برای کشف کیفیت زندگی، پرسیدن ادراک مردم از زندگی آنهاست (Lee, 2008: 1208).

در حوزه شاخص‌سازی، پژوهشگران با بهره‌گیری از روش‌های کمی و کیفی بر پایه روش‌های

نتایج پژوهش بدری و همکاران (۱۳۹۲) دربارهٔ سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی نواحی روستایی شهرستان ترکمن، حاکی است شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در این منطقه در سطح پذیرفته‌ای بوده و بیش از میانگین ارزیابی شده است. براساس یافته‌های پژوهش احمدوند و همکاران (۱۳۹۱) دربارهٔ کیفیت زندگی مناطق روستایی شهرستان بویراحمد، بیشتر روستاییان دارای کیفیت زندگی در حد متوسطی بوده و سه متغیر تعداد اعضای خانوار، زمین‌های تحت مالکیت و رفاه اجتماعی، از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کیفیت زندگی روستاییان این منطقه هستند.

گراوندی و پاپزن (۱۳۹۲) در پژوهش خود دربارهٔ کیفیت زندگی زنان روستایی شهرستان هرسین، دریافتند میزان رضایتمندی زنان روستایی محدودهٔ پژوهشی از کیفیت زندگی‌شان با میانگین ۲/۵، کمتر از حد متوسط است.

همچنین نتایج چند پژوهش دیگر در کشورمان، نشان‌دهندهٔ شکاف و نابرابری بین مناطق از نظر وضعیت کیفیت زندگی است (جاجرمی و کلتی، ۱۳۸۵؛ قربانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ محمدی و همکاران، ۱۳۸۹؛ شمعی و همکاران، ۱۳۹۱؛ فرجی‌سبکبار و همکاران، ۱۳۹۰).

پتروسکی و آندرا^۱ (۲۰۰۲) در تجزیه و تحلیل مکانی کیفیت زندگی در اروپا با بهره‌گیری از شاخص‌های عینی و ذهنی و ترکیبی از این دو شاخص، به این نتیجه رسیده‌اند که کیفیت زندگی در بین مناطق مختلف اروپا متفاوت بوده است.

مشارکتی با ترکیبی از نظرات کارشناسان و افراد بومی، شاخص‌هایی را برای تخمین کیفیت زندگی در مناطق روستایی تدوین کرده‌اند؛ از جملهٔ این شاخص‌ها می‌توان به: وضعیت اجتماعی (مشارکت اجتماعی، تحصیلات سرپرست خانوار و دیگر اعضای خانواده، دسترسی به منابع اعتباری و بهره‌گیری از نیروی کار در مزرعه)، وضعیت درآمدی (درآمد سالیانهٔ خانوار)، دارایی (مالکیت، تعداد دام، تجهیزات کشاورزی و ماشین‌آلات، تجهیزات زندگی و وسایل حمل‌ونقل)، وضعیت تغذیه‌ای (کمیت و کیفیت مواد غذایی)، مسکن (داشتن خانه و مصالح به کار رفته در دیوار و سقف خانه) و تأمین اجتماعی (استفاده از خدمات بهداشتی، بیمه و خدمات درمانی) اشاره کرد (احمدوند و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۸؛ دهقانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۲؛ قالیباف و همکاران، Hayati et al, 2006: 379; Hayati & ۳۴: ۱۳۹۰; Karami, 2005: 494).

با توجه به اهمیت مبحث کیفیت زندگی در توسعهٔ جوامع روستایی، تاکنون پژوهش‌های متعددی دربارهٔ آن انجام شده که در ادامه به نتایج چند پژوهش مهم اشاره می‌شود.

یافته‌های پژوهش پورطاهری و همکاران (۱۳۹۰) در بررسی کیفیت زندگی نواحی روستایی دهستان خاوهٔ شمالی استان لرستان، نشان می‌دهد کیفیت شاخص‌های آموزش، محیط مسکونی، محیط فیزیکی و نیز درآمد و اشتغال در این محدوده کمتر از حد متوسط و شاخص‌های کیفیت سلامت، امنیت و کیفیت کالبدی در حد متوسط است؛ همچنین نتایج حاکی از شکاف بین روستاهای دهستان از نظر کیفیت زندگی است.

¹ Petrucci and Andera

نتایج پژوهش ذاکر حقیقی^۱ و همکاران (۲۰۱۵) نشان داد عوامل اقتصادی، مهم‌ترین تعیین‌کننده کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی است.

مروری بر مبانی و پژوهش‌های انجام‌شده درباره کیفیت زندگی در نواحی مختلف نشان می‌دهد با توجه به اینکه کیفیت زندگی، مفهومی چندبعدی، انتزاعی و نسبی است، از شاخص‌های مختلفی برای سنجش آن استفاده شده است و وضعیت کیفیت زندگی، پیرو تعیین‌کننده‌های اقتصادی، اجتماعی، محیطی و فرهنگی آن، متفاوت است. با وجود این، پژوهش حاضر، ضمن بهره‌مندی از مفاهیم سنجیده‌شده در پژوهش‌های یادشده، دارای دو وجه متمایز با آنهاست؛ اول اینکه با توجه به اهمیت راهکار توسعه از پایین به بالا، واحد تحلیل در این پژوهش، همه روستاهای دارای بیش از ۲۰ خانوار شهرستان روانسر بوده و از نظر واحد تحلیل و جامعیت روستاهای هدف با دیگر پژوهش‌ها متفاوت است.

دوم اینکه در پژوهش حاضر، فقط به بررسی وضعیت کیفیت زندگی و گروه‌بندی روستاها در سطوح مختلف اکتفا نشده و ضمن نمایش توزیع فضایی کیفیت زندگی در روستاها، ارتباط کیفیت زندگی با متغیرهای مرتبط با آن و شناسایی تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی در روستاها بررسی شده است. با توجه به مطالب بالا برای بررسی کیفیت زندگی در محدوده پژوهشی، براساس ۱۰ شاخص اصلی - که هرکدام زیرمجموعه‌هایی را دربر می‌گیرند - الگوی مفهومی پژوهش طراحی شد (شکل ۱).

براساس نتایج پژوهش بولوک و سیوسی^۱ (۲۰۰۴) درباره کیفیت زندگی جوامع روستایی غرب تگزاس، بهره‌مندی از رایانه و اینترنت باعث افزایش کیفیت زندگی در این مناطق شده است.

المهدی و عقیفی^۲ (۲۰۰۷)، توزیع فضایی کیفیت زندگی را با بهره‌بردن از GIS در بین سه گروه کشاورزان، شهروندان و سرمایه‌گذاران بخش کشاورزی در کشور مصر با شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، کشاورزی، بهره‌مندی از زمین‌ها و آب بررسی کرده‌اند. نتایج حاکی از تفاوت سطح کیفیت زندگی در بین این سه گروه بود.

تسفزقی^۳ (۲۰۰۹) کیفیت زندگی را در آدیس آبابا بررسی کرد. نتایج پژوهش او نشان داد کیفیت زندگی در این محدوده بسیار متنوع است؛ به این ترتیب که حدود ۴ درصد پاسخگویان دارای کیفیت زندگی بسیار مطلوب، ۱۵ درصد کاملاً نامطلوب و ۸۱ درصد متوسط هستند.

استفن^۴ (۲۰۱۳) با شاخص‌های ذهنی، کیفیت زندگی را در سه بُعد فیزیکی (نظافت خیابان، وضعیت جاده‌ها و کیفیت مسکن)، اجتماعی (امنیت، اداری، مراقبت‌های بهداشتی، امکانات حمل‌ونقل عمومی، مدیریت پسماند، تعاملات همسایگی، تسهیلات آب و برق) و اقتصادی (درآمد و سطح تحصیلات) در منطقه اگورلگای^۵ کشور نیجریه بررسی کرد. بر این اساس، ۱۷/۹ درصد افراد بررسی‌شده، کیفیت زندگی بسیار ضعیف، ۶۷/۶ درصد کمتر از حد متوسط و ۱۴/۵ درصد نیز متوسط دارند.

¹ Bullock and Susie

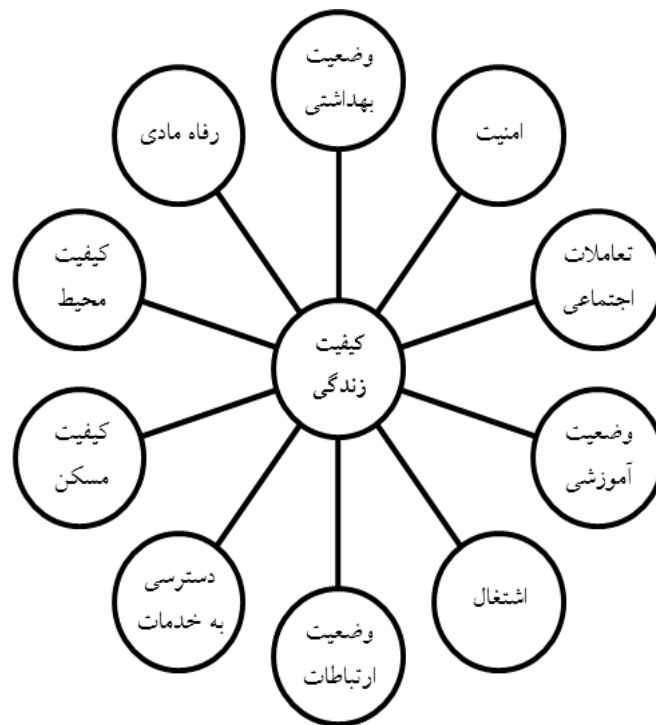
² Elmahdi and Afify

³ Tesfazghi

⁴ Stephen

⁵ Egor Lga

⁶ Zakerhaghighi

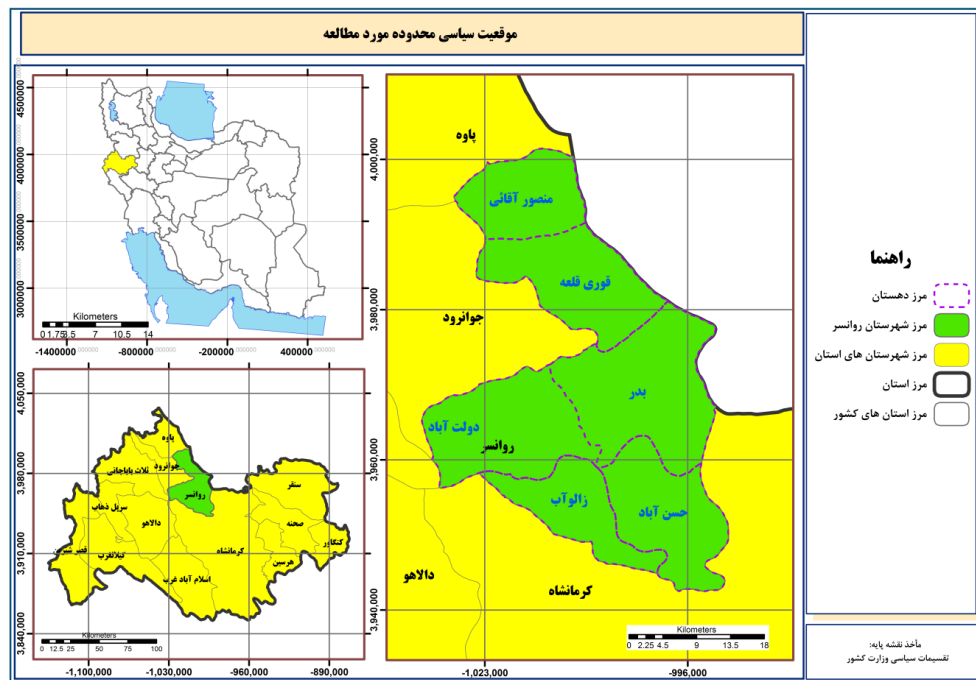
شکل ۱. الگوی مفهومی پژوهش

معرفی محدوده مطالعاتی

شهرستان روانسر با مساحت ۱۱۲۵ کیلومتر مربع، در مختصات جغرافیایی ۲۱ دقیقه و ۴۶ درجه تا ۴۹ دقیقه و ۶۴ درجه طول شرقی و ۳۱ دقیقه و ۳۴ درجه تا ۵۹ دقیقه و ۳۴ درجه عرض شمالی قرار گرفته است. این شهرستان از شرق و جنوب شرقی به شهرستان کرمانشاه، از شمال شرقی به شهرستان کامیاران، از شمال به ارتفاعات شاهو، از غرب به شهرستان‌های پاوه و جوانرود و از جنوب به شهرستان دالاهو محدود می‌شود (شکل ۲). بخش روستایی این شهرستان شامل ۶ دهستان (بدر،

حسن‌آباد، دولت‌آباد، زالوآب، قوری‌قلعه و منصورآقایی) و ۱۵۳ روستاست که از این میان، ۹۵ روستا جمعیت بیش از ۲۰ خانوار دارند. از کل جمعیت ۴۵۳۲۴ نفری شهرستان، ۶۳/۵ درصد در روستا و ۳۳/۵ درصد در شهر ساکن هستند. از کل جمعیت فعال روستایی شهرستان روانسر (۸۷۳۵ نفر)، حدود ۳۵ درصد بیکار بوده و از میان شاغلان روستایی این شهرستان، ۶۲ درصد در بخش کشاورزی، ۲۷ درصد در بخش خدمات و ۱۱ درصد در بخش صنعت مشغول به فعالیت هستند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی شهرستان روانسر در استان کرمانشاه و کشور؛ منبع: تقسیمات سیاسی وزارت کشور، ۱۳۹۰

مواد و روش‌ها

هدف از پژوهش کاربردی حاضر که از نوع پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی است، بررسی توزیع فضایی کیفیت زندگی و شناسایی تعیین‌کننده‌های آن در روستاهای ایران بوده که برای نمونه سکونتگاههای روستایی شهرستان روانسر برگزیده شدند. جامعه آماری پژوهش حاضر را، ۵۹۹۸ سرپرست خانوار روستاهای دارای بیش از ۲۰ خانوار شهرستان روانسر که در ۹۵ روستا ساکن هستند، تشکیل می‌دهد. با توجه به تعداد زیاد جامعه آماری و محدودیت‌های زمانی و مالی، پژوهشگران در این پژوهش نتوانسته‌اند نظرات همه سرپرستان خانوار را بررسی کنند و با بهره‌گیری از فرمول کوکران، اقدام به برآورد حجم نمونه کرده‌اند. نمونه برآوردشده با بهره‌گیری از این فرمول $(d = 0.05)$ و احتمال خطای $p \& q$ و احتمال خطای $d = 0.05$ ، ۳۶۱ نفر بود.

با توجه به تعداد زیاد روستاهای هدف (۹۵ روستا) و همچنین برای حصول اطمینان بیشتر از نتایج، ۴۰ پرسشنامه در بین روستاها توزیع و به علت مخدوش بودن ۲۱ پرسشنامه، در نهایت ۳۷۹ پرسشنامه تجزیه و تحلیل شد. با توجه به تقسیمات سیاسی صورت‌گرفته در سطح شهرستان روانسر، پرسشنامه‌ها به نسبت تعداد سرپرستان خانوار ساکن به دهستان‌های شش‌گانه و در ادامه، به تناسب جمعیت سرپرستان خانوارهای روستایی ساکن در هر دهستان، تعدادی به هر روستا اختصاص یافت؛ در مرحله نهایی پرسشنامه‌ها در بین سرپرستان خانواری که به صورت تصادفی برگزیده شده بودند، توزیع و تکمیل شد^۱ (جدول ۱).

^۱ با توجه به اینکه بعضی از روستاها، به‌ویژه مراکز دهستان‌ها، جمعیت زیادی را در خود جای داده‌اند، بنابراین تعداد زیادی از پرسشنامه‌ها به آنها تعلق می‌گرفت و سهم پرسشنامه بعضی از روستاهای کم‌جمعیت، به ۱ عدد تنزل پیدا می‌کرد؛ از این رو پژوهشگران با کاستن از تعداد پرسشنامه‌های اختصاص‌یافته به روستاهای بزرگ، سعی کرده‌اند در روستاهای با جمعیت کمتر، دست‌کم ۳ عدد پرسشنامه را تکمیل کنند.

جدول ۱. نحوه توزیع پرسشنامه‌ها در محدوده مطالعاتی

دهستان	تعداد روستا	تعداد سرپرست خانوار	تعداد پرسشنامه توزیع شده
قوری قلعه	۶	۷۸۲	۳۸
منصورآقایی	۳	۳۸۸	۱۸
بدر	۲۱	۱۳۵۵	۸۶
حسن‌آباد	۲۶	۱۴۳۶	۹۶
دولت‌آباد	۲۱	۹۱۵	۷۰
زالوآب	۱۸	۱۱۲۲	۷۱
مجموع	۹۵	۵۹۹۸	۳۷۹

ابزار اصلی در این پژوهش، پرسشنامه‌ای بود که پس از بررسی مبانی و متون مرتبط با کیفیت زندگی طراحی شد. برای بررسی روایی (روایی صوری) ابزار به کار رفته از نظرات استادان دانشگاهی و کارشناسان مربوطه استفاده شد که پس از انجام اصلاحات لازم، مورد تأیید قرار گرفت. برای بررسی وضعیت پایایی پرسشنامه طراحی شده، یک مطالعه راهنما با تعداد ۳۰ پرسشنامه در یکی از روستاهای خارج از محدوده مطالعاتی (روستای بیاشوش واقع در شهرستان

جوانرود) انجام پذیرفت که ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده برای همه بخش‌های پژوهش بیش از ۰/۷ و نشان‌دهنده شایان اعتماد بودن پرسشنامه‌ها بود. در مرحله پایانی، پرسشنامه نهایی در دو بخش اصلی تنظیم شد؛ بخش اول پرسشنامه شامل ویژگی‌های شخصی پاسخگویان و به عبارتی دیگر متغیرهای مستقل پژوهش (جدول ۲) و بخش دوم، دربرگیرنده شاخص‌ها و متغیرهای کیفیت زندگی. گفتنی است که متغیر کیفیت زندگی در این پژوهش از ۱۰ شاخص (شاخص‌های وضعیت بهداشت، امنیت، تعاملات اجتماعی، وضعیت آموزشی، اشتغال، رفاه مادی، کیفیت محیط، کیفیت مسکن، دسترسی به خدمات و وضعیت ارتباطات) و ۱۰۷ گویه تشکیل شده است (جدول ۳).

برای تجزیه داده‌های گردآوری شده، با توجه به اهداف پژوهش، از آماره‌های توصیفی و استنباطی (جدول توزیع فراوانی، آزمون t تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس، تحلیل خوشه‌ای، ضرایب همبستگی و رگرسیون چندمتغیره) در قالب نرم‌افزار SPSS و برای نمایش توزیع فضایی در محدوده مطالعاتی از نرم‌افزار GIS استفاده شد.

جدول ۲. معرفی شاخص‌ها و متغیرهای مستقل پژوهش

شرح شاخص	شاخص
مشکل از متغیرهای وضعیت تحصیلی، درآمد و وضعیت شغلی	پایگاه اقتصادی - اجتماعی
ترکیبی از مالکیت متغیرهای ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی، ماشین شخصی، مسکن، دام و زمین زراعی	مالکیت منابع سرمایه‌ای
ترکیبی از متغیرهای فوت همسر سرپرست خانوار، فوت یکی از اعضای خانوار، بیماری سرپرست یا یکی از اعضای خانوار، ازدواج و طلاق	پیشامدهای اقتضایی
ترکیبی از متغیرهای بیمه بودن محصولات زراعی و دامی، تضمین قیمت محصولات زراعی و دامی، فراهم کردن بازار فروش مناسب برای تولیدات، میزان دادن یارانه به کشاورزان در مراحل مختلف تولیدات کشاورزی	سیاست‌های حمایتی
مشکل از متغیرهای رضایت از عملکرد مدیران روستایی (شورا و دهیار) و متولیان امور روستایی در سازمان‌های جهاد کشاورزی، بخشداری، بنیاد مسکن، منابع طبیعی	عوامل مدیریتی
ترکیبی از متغیرهای استفاده از وام‌های بانکی، میزان رضایت از بهره‌های بانکی و شرایط بازپرداخت، وثیقه و ضامن بانکی، موجودیت و استفاده از صندوق‌های قرض‌الحسنه	دسترسی به اعتبارات
ترکیبی از متغیرهای فاصله تا جاده اصلی، شهر، مغازه، بازار و فروشگاه‌ها	فاصله
مشکل از متغیرهای دسترسی به بانک، تلفن، پست‌بانک، اینترنت، پمپ بنزین، گاز و آب لوله‌کشی، رضایت از کیفیت مدارس، خانه بهداشت، کوچه و معابر، جاده	دسترسی به خدمات و امکانات

جدول ۳. مقادیر آلفای کرونباخ برای شاخص‌های تشکیل‌دهنده کیفیت زندگی

مقیاس	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ	مقیاس	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
وضعیت بهداشت	۱۵	۰/۷۳۷	رفاه مادی	۱۰	۰/۸۱۲
امنیت	۱۷	۰/۷۳۴	کیفیت محیط	۸	۰/۷۵۶
تعاملات اجتماعی	۱۸	۰/۷۶۶	کیفیت مسکن	۴	۰/۸۶۱
وضعیت آموزشی	۱۰	۰/۷۴۲	دسترسی به خدمات	۱۶	۰/۸۸۷
اشتغال	۵	۰/۸۳۵	وضعیت ارتباطات	۴	۰/۷۵۶
کل	۱۰۷	۰/۹۳۱	-	-	-

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های شخصی پاسخگویان

نتایج توصیفی پژوهش نشان داد میانگین سنی افراد مدنظر حدود ۳۸ سال است و از نظر تحصیلات، پاسخگویان در سطح بی‌سواد تا تحصیلات دانشگاهی قرار دارند. نتایج بررسی متغیرهای تعداد نفرات ساکن در هر خانوار، میزان زمین‌های تحت مالکیت، درآمد ماهیانه و فاصله (فاصله تا شهر، جاده اصلی، بازار، مغازه و فروشگاه)، نشان داد میانگین حدود ۴/۶ نفر، ۵/۳ هکتار، ۴۸۰ هزار تومان و ۵/۹ کیلومتر است. همچنین براساس یافته‌ها حدود ۳۷ درصد روستاییان دارای دام، ۲۶ درصد دارای ماشین شخصی، ۱۲ درصد تحت پوشش نهادهای حمایتی، ۱۳ درصد دارای دسترسی به اینترنت و ۲۲ درصد دارای ادوات کشاورزی هستند. درباره وضعیت شغلی پاسخگویان نتایج نشان داد ۴۳/۱ درصد از روستاییان به شغل اصلی کشاورزی - دامداری، ۱۲/۲ درصد کارگری و سایر افراد به مشاغل مانند باغبانی، رانندگی، کارگری، کارمندی دولت و ... مشغول هستند. درباره شاخص پیشامدهای اقتصادی یافته‌ها حاکی است ۱۷ درصد افراد یا خود بیمار بوده‌اند یا یکی از اعضای خانوارشان بیمار است، ۲۵ درصد اعلام کرده‌اند یکی از اعضای خانوارشان فوت شده، ۱۶ درصد همسر فوت

شده و ۷۴ درصد اعلام کرده‌اند که در بین اعضای خانوار آنها ازدواج یا طلاق صورت گرفته است. وضعیت پاسخگویان از نظر دیگر متغیرهای مستقل پژوهش در جدول (۴) نشان داده شده است.

جدول ۴. توصیف بعضی از متغیرهای مستقل پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
سیاست‌های حمایتی	۲/۹	۱/۰۹	۰/۳۷۵
عوامل مدیریتی	۲/۷	۱/۱۲	۰/۴۱۴
دسترسی به خدمات و امکانات	۲/۳	۱/۱۳	۰/۴۹۱
دسترسی به اعتبارات	۲/۱	۱/۱۵	۰/۵۴۷

بررسی وضعیت کلی کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان روانسر

پس از همسان‌سازی و ترکیب شاخص‌ها با یکدیگر (۱۰ شاخص اصلی در قالب ۱۰۷ گویه)، شاخص اصلی پژوهش (متغیر کیفیت زندگی) به دست آمد. نتایج بررسی وضعیت کلی کیفیت زندگی در بین ۹۵ روستای شهرستان روانسر با بهره‌گیری از آزمون t تک‌نمونه‌ای نشان داد (جدول ۵) میانگین و انحراف معیار متغیر کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی به ترتیب ۲/۱۴ و ۰/۸۴۰ و اختلاف از میانگین مد نظر

(میانگین مبنا = ۳)، ۰/۸۶۰- است. همچنین، براساس نتایج بررسی وضعیت کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان روانسر با بهره‌گیری از جدول توزیع فراوانی (جدول ۶)، کیفیت زندگی ۱۷/۱۵ درصد روستاییان در سطح بسیار ضعیف، ۴۵/۶۵ درصد در سطح ضعیف، ۲۵/۳۳ درصد در سطح متوسط، ۸/۹۷ درصد در سطح مناسب و فقط کیفیت زندگی ۲/۹ درصد روستاییان در سطح بسیار مناسبی است.

جدول ۵. بررسی وضعیت کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر با بهره‌گیری از آزمون t تک‌نمونه‌ای

Test Value = 3					
95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	Sig	df	t
Upper	Lower				
-۰/۷۹	-۰/۹۳	-۰/۸۶۰	۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۳/۸۸

کیفیت زندگی

جدول ۶. توزیع فراوانی بررسی وضعیت کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر

سطح	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
بسیار ضعیف	۶۵	۱۷/۱۵	۱۷/۱۵
ضعیف	۱۷۳	۴۵/۶۵	۶۲/۸
متوسط	۹۶	۲۵/۳۳	۸۸/۱۳
زیاد	۳۴	۸/۹۷	۹۷/۱
بسیار زیاد	۱۱	۲/۹	۱۰۰
مجموع	۳۷۹	۱۰۰	-

بررسی تفاوت مکانی کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان روانسر

در پژوهش حاضر، پژوهشگران در پی پاسخ به این پرسش که «آیا کیفیت زندگی همه روستاهای شهرستان روانسر در شرایط نامساعدی قرار دارد؟»، با بهره‌گیری از تحلیل واریانس، تفاوت مکانی کیفیت زندگی را در روستاهای شهرستان روانسر بررسی کرده‌اند. نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد

(جدول ۷)، واریانس بین گروهی سطح کیفیت زندگی ۹۵ روستا، بسیار بیشتر از واریانس درون‌گروهی آنها بوده و این تفاوت در سطح ۰/۹۹ اطمینان معنادار است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت با وجود وضعیت کلی نامساعد کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی، بین روستاهای شهرستان روانسر از نظر وضعیت کیفیت زندگی تفاوت وجود دارد.

جدول ۷. نتایج تفاوت مکانی کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان با بهره‌گیری از تحلیل واریانس

شاخص‌ها	واریانس	مجموع مربعات	df	میانگین مربعات	F	sig
بین گروهی	۲۰۴/۲۰۸	۹۴	۲/۱۷۲			
کیفیت زندگی درون‌گروهی	۱۷۹/۱۷۴	۲۸۴	۰/۳۹۹		۵/۴۴۴	۰/۰۰۰
مجموع	۳۸۳/۳۸۲	۳۷۸	-			

سطح‌بندی و نمایش فضایی کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان روانسر

پس از مشخص شدن همسان نبودن کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان روانسر، برای نمایش فضایی وضعیت کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی، ابتدا ۹۵ روستای بررسی شده براساس میانگین کیفیت زندگی محاسبه شده آنها، با بهره‌گیری از تکنیک تحلیل خوشه‌ای براساس مشابهت امتیازی کیفیت زندگی در سه خوشه همگن گروه‌بندی شدند. نتایج خوشه‌بندی ۹۵ روستای هدف نشان می‌دهد (جدول ۸) حدود ۶ درصد روستاهای مدنظر (۶ روستای حسن‌آباد، زالوآب، نهرآبی، باباعزیز، برهان‌الدین و سردم)، با میانگین کلی کیفیت زندگی ۳/۴۸، دارای وضعیت کیفیت زندگی بهتری نسبت به دیگر روستاهای شهرستان روانسر هستند و در خوشه اول قرار گرفته‌اند. در خوشه دوم ۱۴ روستای قوری‌قلعه، بدرآباد، خراجیان، صادق‌آباد، زرین چقا، کانی شریف، گُلاه

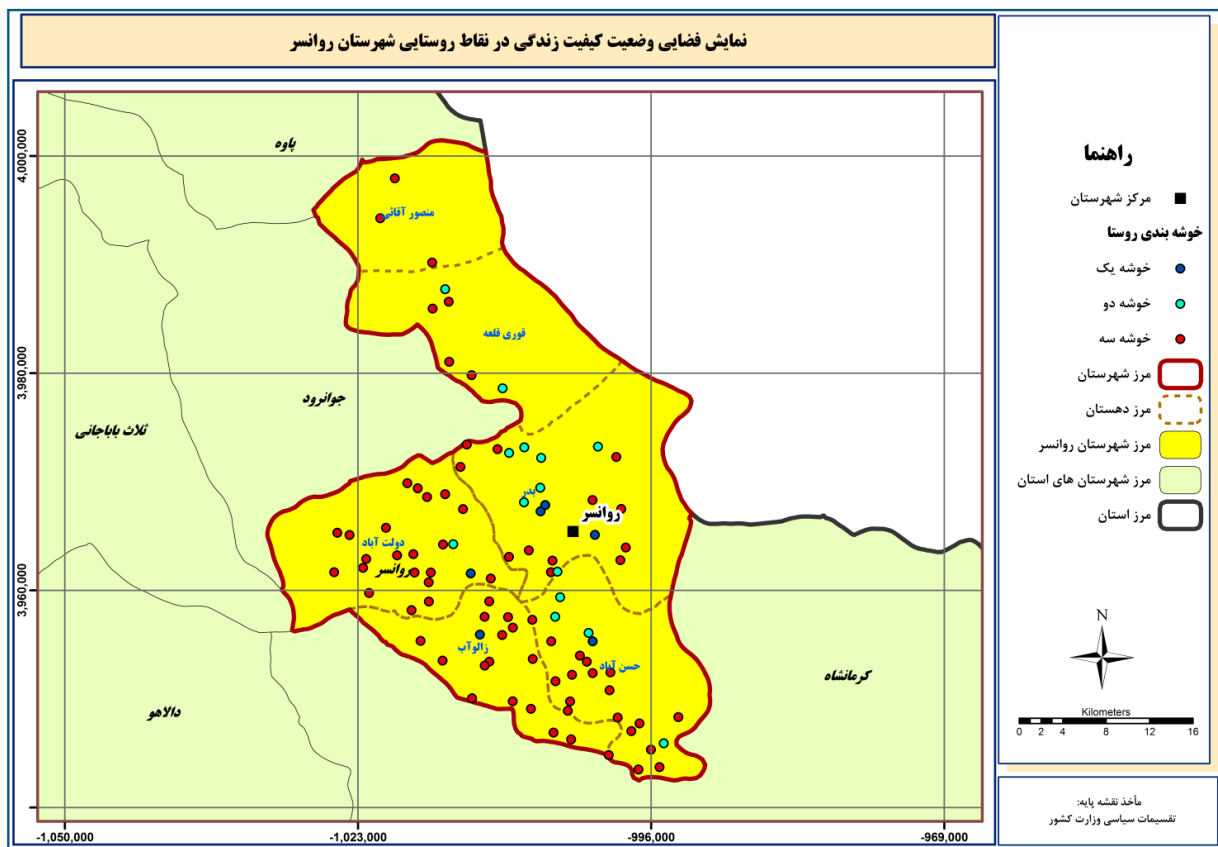
کبود، بناوچ، بنچله، کانی خضران، زیرچوبی، خرم‌آبادعلیا، خرم‌آباد سفلی و دولت‌آباد (حدود ۱۵ درصد روستاهای مطالعه شده) با میانگین کلی کیفیت زندگی ۲/۶۳ قرار گرفته‌اند. به عبارتی در خوشه دوم روستاهایی قرار دارند که به لحاظ کیفیت زندگی نسبت به روستاهای خوشه اول وضعیت بدتری قرار داشته و نسبت به روستاهای خوشه سوم، از وضعیت بهتری برخوردارند. در خوشه سوم که ضعیف‌ترین روستاهای شهرستان روانسر را از لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی نشان می‌دهد، بیشتر روستاهای شهرستان روانسر (۷۵ روستا و به عبارتی حدود ۷۹ درصد روستاهای شهرستان) قرار گرفته‌اند که میانگین کلی کیفیت زندگی آنها ۱/۹۲ بوده و در واقع، محروم‌ترین روستاهای شهرستان روانسر از لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی هستند (جدول ۸).

جدول ۸. خوشه‌بندی روستاهای شهرستان روانسر از لحاظ شاخص کیفیت زندگی

خوشه	روستا	میانگین
اول	حسن‌آباد، زالوآب، نهرآبی، باباعزیز، برهان‌الدین، سردم	۳/۴۸
دوم	قوری‌قلعه، بدرآباد، خراجیان، صادق‌آباد، زرین چقا، کانی شریف، گُلاه کبود، بناوچ، بنچله، کانی خضران، زیرچوبی، خرم‌آبادعلیا، خرم‌آباد سفلی، دولت‌آباد	۲/۶۳
سوم	بزرگوره، چشمه‌میران، ده لیلی، شبانکاره، تازه‌آباد سریاس، چلانیه علیا، قلعه‌گاه، خانم‌آباد، ده‌باوکه، سلکان، شهرک بنیاد، علی‌آباد، فلاین، کانی کبود، کلاوه، گرگیدر، مرادآباد، مسکین‌آباد علیا، مهرگان، اسماعیل کل، تپه رش، تپه زرد، تپه کوئیک، تپه لری، تم‌تم، جانجان، حاجی‌آباد، دواب، سمنگان، شالی‌آباد، شهرک حسن‌آباد، شوربلاغ، عمرآباد، قلعه ذکریا، کریم‌آباد، گرازآباد، گرگابی میرزاعلی، کوریان گورا، میرعزیزی، بناوچکو، پشت تنگ چشمه قلی‌جان، چشمه سفیدشبانکاره، چناران (کُناگرگ)، حسن‌آباد کره، درکه، ده سرخ، رییس، سربیان، شان‌رش حاجی‌آباد، شاینگان، شش بید علیا، فیروزه، کانی پاشا، کره قلعه سفید، کره قلعه کهنه، گراب علیا، ماخوشین، مامنان سفلی، مامنان علیا، باکلانی، تپه کل، جان‌جان، جبرآباد، چقاشکر، خیبر، ده چراغ، ده میراحمد، سبزیلاغ، شله، قلعه خدامروت خان، کلاوه حیدرخان، کندوله، گمشترعلیا، لَمنی، نوروله علیا	۱/۹۵

دایره‌های قرمز رنگ نشان داده شده‌اند و فضای غالب بر محدوده شهرستان روانسر هستند. این روستاها (خوشه سوم)، ضعیف‌ترین روستاهای شهرستان روانسر از لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی بوده و در کل محدوده شهرستان پراکنده شده‌اند.

پس از خوشه‌بندی روستاهای هدف از لحاظ برخورداری از شاخص کلی کیفیت زندگی، نتایج به دست آمده وارد نرم‌افزار GIS و یک نقشه فضایی از وضعیت کیفیت زندگی در نقاط روستایی شهرستان روانسر ترسیم شد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود (شکل ۲)، بیشتر روستاهای شهرستان روانسر با

شکل ۲. نمایش توزیع فضایی کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان روانسر

دسترسی مناسب به منابع آبی سطحی و زیرزمینی، سهولت دسترسی این روستاها به مرکز شهرستان به سبب دشتی بودن محدوده و همچنین، قرارگرفتن این روستاها در مجاورت محور ارتباطی روانسر - جوانرود اشاره کرد.

نقاط سبز رنگ، درواقع روستاهای خوشه دوم هستند که در شمال غربی شهر روانسر و در غرب دهستان بدر قرار دارند و نسبت به روستاهای خوشه سوم، دارای شرایط نسبی بهتری از لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی هستند؛ از دلایل اصلی این امر می‌توان به حاصلخیز بودن زمین‌های زراعی،

نقاط آبی‌رنگ، روستاهای واقع در خوشه اول را شامل می‌شود که یا دسترسی مناسبی به مرکز شهرستان دارند (روستاهای باباعزیز، برهان‌الدین، سردم) یا از روستاهای پُرجمعیت شهرستان هستند که از لحاظ برخورداری از همه امکانات نسبت به دیگر روستاها، وضعیت نسبی بهتری دارند.

شناسایی تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان روانسر

پس از فراهم‌شدن بستر شناختی لازم که حاکی از وضعیت نامساعد کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی بود، پژوهشگران در ادامه عوامل مؤثر یا به عبارتی تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر را شناسایی کردند. برای دستیابی به این مهم، ابتدا رابطه متغیرهای مستقل پژوهش با کیفیت زندگی بررسی شد (جدول ۹). نتایج نشان داد در بین ۱۳ متغیر

بررسی‌شده، به استثنای سه متغیر تحت پوشش بیمه بودن، دسترسی به اینترنت و سن، ۱۰ متغیر تحت پوشش نهادهای حمایتی بودن، بعد خانوار، فاصله، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، مالکیت منابع سرمایه‌ای، پیشامدهای اقتصادی، سیاست‌های حمایتی، دسترسی به امکانات و خدمات، دسترسی به اعتبارات و عوامل مدیریتی دیگر، با کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر رابطه معناداری داشته‌اند. گفتنی است در بین ۱۰ متغیر یادشده سه متغیر بعد خانوار، فاصله و پیشامدهای اقتصادی، با متغیر وابسته پژوهش (کیفیت زندگی) دارای رابطه معنادار از نوع منفی بوده‌اند. به عبارتی، با افزایش مقدار سه متغیر یادشده، سطح کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی کاهش یافته که با کاهش میزان آنها، سطح کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر افزایش خواهد یافت.

جدول ۹. بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل با کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر

مؤلفه‌ها	ضریب همبستگی اسپیرمن	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
تحت پوشش نهاد حمایتی	۰/۲۱۵*	-	۰/۰۱۹
بیمه	۰/۱۱۹	-	۰/۲۷۳
دسترسی به اینترنت	۰/۱۰۳	-	۰/۷۱۹
سن	-	۰/۱۱۶	۰/۳۲۱
بعد خانوار	-	-۰/۵۵۵**	۰/۰۰۰
فاصله	-	-۰/۴۰۶*	۰/۰۲۳
پایگاه اقتصادی - اجتماعی	-	۰/۶۵۴**	۰/۰۰۲
مالکیت منابع سرمایه‌ای	-	۰/۵۹۲**	۰/۰۰۰
پیشامدهای اقتصادی	-	-۰/۲۲۹**	۰/۰۰۰
سیاست‌های حمایتی	-	۰/۳۸۳*	۰/۰۲۰
دسترسی به خدمات و امکانات	-	۰/۶۱۲**	۰/۰۰۸
دسترسی به اعتبارات	-	۰/۵۸۹**	۰/۰۰۰
عوامل مدیریتی	-	۰/۲۸۳*	۰/۰۳۱

** سطح معناداری ۹۹ درصد، * سطح معناداری ۹۵ درصد

می‌دهد (جدول ۱۰) از بین ۱۰ متغیر وارد شده در الگو، اثر ۷ متغیر معنادار بوده است؛ به این مفهوم که ۷ متغیر بعد خانوار، سیاست‌های حمایتی، عوامل مدیریتی، دسترسی به خدمات و امکانات، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، دسترسی به اعتبارات و مالکیت منابع سرمایه‌ای، در تبیین واریانس کیفیت زندگی روستاییان محدوده مطالعاتی مؤثر بوده‌اند. با توجه به نتایج جدول ۱۰، معادله خطی به دست آمده از تحلیل رگرسیون به شکل زیر است:

$$X_7 + 0/198X_6 + 0/139X_5 + 0/323X_4 + 0/140$$

$$X_3 + 0/112X_2 + 0/130X_1 = - 2/792 - 0/177Y$$

به ترتیب: $Y =$ کیفیت زندگی، $X_1 =$ بعد خانوار، $X_2 =$ سیاست‌های حمایتی، $X_3 =$ عوامل مدیریتی، $X_4 =$ دسترسی به خدمات و امکانات، $X_5 =$ پایگاه اقتصادی - اجتماعی، $X_6 =$ دسترسی به اعتبارات، $X_7 =$ مالکیت منابع سرمایه‌ای.

در ادامه، پژوهشگران با بهره‌گیری از رگرسیون چندمتغیره (با استفاده از روش همزمان ۱)، به پیش‌بینی و تبیین کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر با استفاده از متغیرهای مرتبط با آن اقدام کرده‌اند. برای این منظور ۱۰ متغیر مرتبط با کیفیت زندگی وارد الگو شده‌اند. میزان ضریب همبستگی چندگانه (R) الگوی برآورد شده ۰/۸۶۹ بوده و ضریب تعیین به دست آمده (R = ۰/۷۵۶)، نشان می‌دهد این الگو توانسته ۷۵/۶ درصد از واریانس کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر را تبیین کند (جدول ۱۰). همچنین، برای بررسی معناداری الگوی برآورد شده، از نتایج تحلیل واریانس استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد (جدول ۱۰) مقدار F به دست آمده (۷۲/۱۴۷) در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنادار است. نتایج مربوط به ضرایب تأثیر رگرسیونی متغیرهای مستقل پژوهش بر کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر نشان

جدول ۱۰. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه

متغیرهای	ضریب (B)	بتا	آزمون t	sig
ضریب ثابت	-۲/۷۹۲	-	-۲/۴۶۳	۰/۰۱۵
بعد خانوار	-۰/۸۱۵	-۰/۱۷۷	-۴/۲۰۸	۰/۰۰۰
فاصله	-۰/۲۶۵	-۰/۰۵۰	-۱/۲۴۳	۰/۲۱۵
سیاست‌های حمایتی	۰/۶۴۹	۰/۱۳۰	۳/۳۵۴	۰/۰۰۱
عوامل مدیریتی	۱/۰۴۹	۰/۱۱۲	۳/۰۸۸	۰/۰۰۲
دسترسی به خدمات و امکانات	۰/۸۰۶	۰/۱۴۰	۲/۸۵۷	۰/۰۰۵
پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۱/۴۸۲	۰/۳۲۳	۶/۱۱۶	۰/۰۰۰
پیشامدهای اقتصادی	-۰/۳۷۸	-۰/۰۶۲	-۱/۲۵۲	۰/۲۱۲
تحت پوشش نهاد حمایتی	۰/۳۰۴	۰/۰۵۹	۱/۱۵۱	۰/۲۵۱
دسترسی به اعتبارات	۰/۴۹۱	۰/۱۳۹	۳/۲۱۳	۰/۰۰۱
مالکیت منابع سرمایه‌ای	۱/۱۱۰	۰/۱۹۸	۴/۱۰۹	۰/۰۰۰
R ² = ۰/۷۵۶		R = ۰/۸۶۹	sig = ۰/۰۰۰	F = ۷۲/۱۴۷

¹ Enter Method

داوری درباره سهم و نقش هریک از هفت متغیر قرارگرفته در الگو را باید به مقادیر بتا واگذار کرد؛ زیرا این مقادیر استاندارد شده هستند و امکان مقایسه و تعیین سهم نسبی هریک از متغیرها را فراهم می‌سازند. براساس بتای به دست آمده، تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: پایگاه اقتصادی - اجتماعی، مالکیت منابع سرمایه‌ای، بعد خانوار، دسترسی به خدمات و امکانات، دسترسی به اعتبارات، سیاست‌های حمایتی و عوامل مدیریتی. در این میان، دو متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و مالکیت منابع سرمایه‌ای به ترتیب با بتای ۰/۳۲۳ و ۰/۱۹۸، بیشترین سهم را در تبیین متغیر وابسته پژوهش داشته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد میزان بتای متغیر بعد خانوار (۰/۱۷۷)، منفی است و بر میزان کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر تأثیر منفی دارد.

نتیجه‌گیری

کیفیت زندگی، همان‌طور که از عنوان آن پیداست، نشان‌دهنده میزان مطلوبیت زندگی افراد جامعه در ابعاد مختلفی است که در صورت تحقق سطح مناسبی از آن در میان افراد جوامع، سلامت جسمی و روانی افراد تضمین خواهد شد؛ بنابراین یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه، فراهم کردن سطح مناسبی از کیفیت زندگی در بین شهروندان از جمله جامعه روستایی است. این مهم در جوامع روستایی در گرو پژوهش‌هایی است که به شناسایی وضعیت موجود کیفیت زندگی و تعیین‌کننده‌های آن اقدام کنند. بنابراین، هدف از پژوهش حاضر، بررسی وضعیت کیفیت زندگی و

شناسایی تعیین‌کننده‌های آن در نقاط روستایی شهرستان روانسر است.

نتایج پژوهش نشان داد روستاهای شهرستان روانسر از لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی در وضعیت مناسبی قرار ندارند. نتیجه به دست آمده با نتایج پژوهش‌های پورطاهری و همکاران (۱۳۹۰) درباره وضعیت کیفیت زندگی روستاییان دهستان خاوه شمالی در شاخص‌های آموزش، محیط مسکونی، محیط فیزیکی، درآمد و اشتغال، گراوندی و پاپزن (۱۳۹۲) درباره کیفیت زندگی زنان روستایی شهرستان هرسین، استغن (۲۰۱۳) درباره کیفیت زندگی در منطقه اگورلگای نیجریه، که نشان‌دهنده وضعیت نامناسب کیفیت زندگی در مکان‌های بررسی شده است، همسوست؛ در حالی که نتایج به دست آمده با یافته‌های پژوهش پورطاهری و همکاران (۱۳۹۰) درباره وضعیت کیفیت زندگی روستاییان دهستان خاوه شمالی در شاخص‌های سلامت، امنیت و کیفیت کالبدی، احمدوند و همکاران (۱۳۹۱) درباره کیفیت زندگی مناطق روستایی شهرستان بویراحمد، بدری و همکاران (۱۳۹۲) درباره کیفیت زندگی نواحی روستایی شهرستان ترکمن و تسفرقی (۲۰۰۹) درباره کیفیت زندگی در آدیس‌آبابا، که نشان‌دهنده سطح پذیرفته‌ای از کیفیت زندگی در مکان‌های بررسی شده است، تطابق ندارد.

بررسی وضعیت تفاوت مکانی کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی، حاکی از آن بود که بین روستاهای شهرستان روانسر از لحاظ کیفیت زندگی، تفاوت معناداری وجود دارد. نتیجه به دست آمده با نتایج پژوهش‌های جاجرمی و کلتی (۱۳۸۵)، محمدی و همکاران (۱۳۸۹)، فرجی‌سبکبار و همکاران (۱۳۹۰)،

در راستای توسعه کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی که در شرایط نامساعد قرار داشت، بهبود وضعیت تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی در قالب الگوی برآزش‌شده رگرسیون چندمتغیره، امری ضروری و منطقی به نظر می‌رسد. همان‌طور که احمدوند و همکاران (۱۳۹۱) و ذاکر حقیقی و همکاران (۲۰۱۵) عنوان کرده‌اند که زمین‌های تحت مالکیت و عوامل اقتصادی از مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی هستند، در پژوهش حاضر نیز، دو متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و مالکیت منابع سرمایه‌ای، مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های کیفیت زندگی در بین روستاییان شهرستان روانسر هستند.

گفتنی است در بین متغیرهای مؤثر بر کیفیت زندگی روستاییان محدوده مطالعاتی، متغیر بعد خانوار دارای اثر منفی بر کیفیت زندگی بوده است. مطالعه احمدوند و همکاران (۱۳۹۱) نیز، نشان داد متغیر بعد خانوار دارای اثر منفی بر کیفیت زندگی روستاییان است. بنابراین، با توجه به نتایج به دست آمده، مهم‌ترین گام در راستای تقویت کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی، بهبود وضعیت متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی است که از سه زیرمؤلفه وضعیت شغلی، درآمد و وضعیت تحصیلی ساخته شده است. در راستای تقویت پایگاه اقتصادی - اجتماعی جامعه مطالعاتی، افزایش فرصت‌های اشتغال‌زایی، توسعه فرهنگ کارآفرینی، فراهم کردن شرایط مناسب برای دسترسی به اعتبارات بانکی، توسعه بازارهای محلی، احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و... به طوری که ضمن متناسب بودن با توانمندی‌های طبیعی و انسانی منطقه، زمینه‌های اشتغال پایدار و پیرو آن درآمد کافی را برای روستاییان فراهم کند، پیشنهاد

پورطاهری و همکاران (۱۳۹۰)، شمعی و همکاران (۱۳۹۱)، قربانی و همکاران (۱۳۹۲)، پتروسکی و آندرا (۲۰۰۲)، المهدی و عیفی (۲۰۰۷) و تسفزقی (۲۰۰۹)، که نشان‌دهنده شکاف و نابرابری بین مکان‌های جغرافیایی از لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی است، همسوست.

نتایج نمایش فضایی نابرابری بین روستاهای مطالعه‌شده از لحاظ کیفیت زندگی نشان داد بیشتر روستاهای شهرستان روانسر از لحاظ برخورداری از شاخص کیفیت زندگی، در وضعیت نامساعدی قرار دارند؛ با وجود این، براساس نتایج بعضی از روستاهای شهرستان روانسر نسبت به دیگر روستاها، وضعیت بهتری دارند که از دلایل آن می‌توان به: حاصل‌خیز بودن زمین‌های زراعی، دسترسی مناسب به منابع آبی، فاصله کم با مرکز شهرستان، آسفالتی بودن جاده‌ها، نزدیکی به محورهای ارتباطی اصلی و همچنین تمرکز امکانات و خدمات در آنها به واسطه تراکم جمعیت اشاره کرد.

با توجه به فراهم شدن بستر شناختی مناسب از وضعیت کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی، مهم‌ترین اقدام، شناسایی عوامل و متغیرهایی مرتبط با کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر است؛ عواملی که با تغییر آنها (تقویت یا تضعیف)، می‌تواند کیفیت زندگی جامعه روستایی را بهبود بخشد.

گفتنی است با وجود اینکه نتایج پژوهش بولوک و سیوسی (۲۰۰۴)، نشان‌دهنده تأثیر مثبت استفاده از رایانه و اینترنت بر کیفیت زندگی جوامع روستایی در غرب تگزاس بود، نتایج پژوهش حاضر نشان داد بین کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر و دسترسی آنها به اینترنت رابطه معناداری وجود ندارد.

می‌شود. همچنین فراهم کردن زمینه‌های دسترسی بیشتر روستاییان به فضاهای آموزشی، به‌ویژه در روستاهای دورافتاده شهرستان، از طریق ترویج فرهنگ سوادآموزی و تشویق و ترغیب روستاییان به ادامه تحصیل در مقاطع دانشگاهی، از دیگر راهکارهای مؤثر برای تقویت شاخص پایگاه اقتصادی و اجتماعی در محدوده مدنظر است.

با توجه به اینکه شاخص مالکیت منابع سرمایه‌ای (این شاخص ترکیبی از متغیرهای مالکیت ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی، ماشین شخصی، مسکن، دام، زمین زراعی و ... است)، دومین تعیین‌کننده کیفیت زندگی در محدوده است، بنابراین بهبود وضعیت عناصر تشکیل‌دهنده آن با حمایت‌های مالی پایدار از روستاییان در زمینه خرید ادوات کشاورزی، مانند تراکتور، گاوآهن، خرمن‌کوب، بذپاش، کمباین و خرید دام‌های سبک و سنگین، از طریق تسهیلات اعتباری بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی، اختصاص دادن وام‌های خرید زمین و ساخت مسکن توسط سازمان بنیاد مسکن، بهبود وضعیت درآمدی و بئیه مالی روستاییان در راستای ممانعت از فروش زمین‌های زراعی و باغ‌های آنها، برای توسعه کیفیت زندگی روستاییان شهرستان، ضروری و مؤثر به نظر می‌رسد.

با توجه به تأثیر منفی متغیر بعد خانوار بر کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر، سیاست‌های کنترل و تنظیم جمعیت در بین روستاییان، با ایجاد محدودیت‌ها و محرومیت‌های حقوقی برای خانوارهای با تعداد فرزندان زیاد، در ارتقای کیفیت زندگی روستاییان مؤثر خواهد بود.

دسترسی به خدمات و امکانات، دسترسی به اعتبارات، سیاست‌های حمایتی و عوامل مدیریتی، از

دیگر عوامل تعیین‌کننده کیفیت زندگی در محدوده مطالعاتی هستند که با اقداماتی از جمله: احداث خانه بهداشت و درمانگاه، گازرسانی به روستاها، آسفالت کردن جاده‌ها، مجهز کردن روستاها به آب شرب لوله‌کشی، تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه روستایی، تخفیف در قوانین ضامن و وثیقه برای دسترسی روستاییان به اعتبارات بانکی، کاهش میزان کارمزدها و سودهای بانکی، تضمین خرید محصولات زراعی و دامی، حمایت از بیمه کردن محصولات و تولیدات روستاییان، در نظر گرفتن یارانه‌های پایدار برای تولیدات زراعی و دامی، به‌ویژه در زمینه سوخت، استفاده از مدیران بومی و متخصص در زمینه توسعه روستایی و... می‌توان وضعیت این شاخص‌ها و پیرو آنها، کیفیت زندگی روستاییان شهرستان روانسر را بهبود بخشید.

در نهایت گفتنی است برای عملیاتی کردن پیشنهادهای یادشده در روستاهای مدنظر، باید ضمن توجه به توانمندی‌ها و محدودیت‌های طبیعی و انسانی هر روستا، روستاهای واقع در خوشه‌های سوم و دوم که به لحاظ کیفیت زندگی در وضعیت نامساعدی قرار دارند، در اولویت قرار گیرند.

منابع

احمدوند، مصطفی و همکاران (۱۳۹۱). «بررسی تأثیر رفاه و سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در مناطق روستایی شهرستان بویراحمد»، *پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، شماره ۲، ۱۱۲-۸۹.

بدری، سیدعلی و همکاران (۱۳۹۲). «سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه

- موردی: دهستان جعفریای جنوبی شهرستان ترکمن»،
جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، شماره ۵۰، ۷۴-۵۳.
- پورطاهری، مهدی و همکاران (۱۳۹۰). «ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان)»، **پژوهش‌های جغرافیای انسانی**، شماره ۷۶، ۳۱-۱۳.
- سلازلی لک، شاکر و همکاران (۱۳۹۲). «بررسی کیفیت زندگی سالمندان ساکن شهرستان کامیاران در سال ۱۳۸۸»، **مجله پژوهشی ارومیه**، دوره ۲۴، شماره ۱، ۲۹-۲۴.
- سلیمانی، محمد و همکاران (۱۳۹۲). «سنجش کیفیت زندگی در محله‌های در حال گذر شهری (مطالعه موردی: محله دروازه شمیران از منطقه ۱۲ شهر تهران)»، **جغرافیا**، سال ۱۱، شماره ۳۸، ۷۵-۵۱.
- شماعی، علی و همکاران (۱۳۹۱). «تحلیل نابرابری فضایی شاخص‌های کیفیت زندگی در سطح محلات شهر بابلسر»، **جغرافیا**، سال ۱۰، شماره ۳۳، ۲۸۰-۲۵۳.
- فرجی سبکبار، حسنعلی و همکاران (۱۳۹۰). «سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان آق‌بلاغ استان زنجان)»، **روستا و توسعه**، سال ۱۴، شماره ۴، ۴۸-۲۷.
- قالیباف، محمدباقر و همکاران (۱۳۹۰). «ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت‌آباد)»، **جغرافیا**، سال ۹، شماره ۳۱، ۵۳-۳۳.
- قدیری معصوم، مجتبی و همکاران (۱۳۹۴). «ارزیابی تأثیرات شهرک‌های صنعتی بر کیفیت زندگی نواحی روستایی پیرامونی (مطالعه موردی: شهرک صنعتی شریف، شهرستان ابهر)»، **پژوهش‌های جغرافیای انسانی**، دوره ۴۷، شماره ۲، ۳۱۳-۲۹۷.
- قربانی، زینب و همکاران (۱۳۹۲). «تحلیل توزیع فضایی کیفیت زندگی در محله‌های شهر چالوس»، **پژوهش و برنامه‌ریزی شهری**، سال ۴، شماره ۱۳، ۱۸-۱.
- جامریمی، کاظم و کلته، ابراهیم (۱۳۸۵). «سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان (مطالعه موردی: گنبد قابوس)»، **جغرافیا و توسعه**، شماره ۸، ۱۸-۵.
- جمشیدی، علیرضا (۱۳۹۴). «بررسی الگوهای سازگاری با خشکسالی و ارائه راهکارهای بهبود آنها در جهت نیل به توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: شهرستان‌های سیروان و چرداول)»، رساله دکتری، استاد راهنما: سید هدایت‌الله نوری، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان.
- جمینی، داوود و جمشیدی، علیرضا (۱۳۹۳). «بررسی توزیع فضایی کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: منطقه اورامانات استان کرمانشاه)»، **مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای**، سال ۱۲، شماره ۲۲، ۲۱۰-۱۹۱.
- دهقانی، امین و همکاران (۱۳۹۲). «سنجش و بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در کانون‌های اسکان عشایری (مطالعه موردی: کانون‌های اسکان عشایری استان‌های فارس و اصفهان)»، **تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی**، سال ۱۲، شماره ۲۷، ۹۶-۷۷.
- رضوانی، محمدرضا و همکاران (۱۳۸۸). «توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)»، **مطالعات و**

- Epley, D. and Menon, M. (2008). A Method of Assembling Cross-sectional Indicators into a Community Quality of Life, *Soc Indic Res*, 88.
- Foo, T.S. (2000). Subjective assessment of urban quality of life in Singapore (1997-1998). *Habitat International*, Vol 24, Pp: 31-49.
- Galani-Moutafi, V. (2013). Rural space (re)produced e Practices, performances and visions, A case study from an Aegean island, *Journal of Rural Studies*, 32, pp: 103-113.
- Gupta, S. (2015). Modeling Regional Disparities for a Balanced Quality of life and Apportioning Public Funding - aGraph Theoretical Approach, *Applied Research Quality Life*, 10 (3). pp: 473-493.
- Hayati, D. and Karami, E. (2005). Typology of causes of poverty: The perception of Iranian farmers. *Journal of economic psychology*. No. 26, pp. 884-901.
- Hayati, D. Karami, E. and Slee, B. (2006). Combining qualitative and quantitative methods in the measurement of rural poverty: The case of Iran. *Social indicators research*. No. 75, pp. 361-349.
- Lee, Y.J. (2008). Subjective quality of life measurement in Taipei. *Building and Environment*, 43(7), pp: 1205-1215.
- Liao, P. (2009). Parallels Between Objective Indicators and Subjective Perceptions of Quality of Life: A Study of Metropolitan and County Areas in Taiwan, *Soc Indic Res*, 91, pp: 99-114.
- Lu, H.X. Wong, M.C.M. Lo, E.C.M. and McGrath, C. (2015). Oral Health Related Quality of Life Among Young Adults, *Applied Research Quality Life*, 10:37-47.
- Marans, R.W. and Stimson, R. (2011). Investigating quality of urban life: Theory, methods, and empirical research. *Social Indicators Research Series*, 45, 1-29.
- Petrucci, A. and Andera, SS. (2002). Quality of life in europe: objective and subjective indicators A Spatial Analysis Using
- گردزنگنه، جعفر (۱۳۸۵). «بررسی کیفیت زندگی مرتبط با سلامت سالمندان و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: شهر رامهرمز)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، محمد میرزایی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی، گروه جمعیت‌شناسی.
- گراوندی، شهرپر، پاپزن، عبدالحمید (۱۳۹۲). «واکاوی رضایتمندی زنان روستایی شهرستان هرسین از کیفیت زندگی خود»، فصلنامه علمی پژوهشی زن و جامعه، سال ۴، شماره ۴، ۸۲-۶۷.
- محمدی، جمال و همکاران (۱۳۸۹). «سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان شهر مشهد»، مدیریت شهری، سال ۲، شماره ۳، ۹۷-۱۱۷.
- Abdoli, S. and Abdoli, S. (2015). Quality of life in people with type 2 diabetes living in rural and remote areas, Iran, *Int J Diabetes Dev Ctries*, Volume 35, Issue 1, pp: 1-8.
- Amnesty International (2009). *Amnesty International Report 2009 e The State of the World's Human Rights*. Amnesty International, London, UK.
- Biljon, L. Roos, V. and Botha, K. (2015). A Conceptual Model of Quality of Life for Older People in Residential Care Facilities in South Africa, *Applied Research Quality Life*, 10:435-457.
- Bullock, B.S. and Susie, J. (2004). *An Analysis of Technology Use and Quality of Life in a Rural West Texas Community*. Austin: University of Texas.
- Costanza, R. (2007). Quality of life: An approach integrating opportunities, human needs, and subjective well-being. *Ecological Economics*, 61 (2-3).
- Das, D. (2008). *Urban Quality of Life: A case study of Guwahati*. *Social Indicators Research*, 88:297-310.
- Elmahdi, A. and Afify, A. (2007). Development of a GIS tool for qualitative assessment of the Egyptian's quality of life, *Environmentalist*, 27:183-194.

- information science and earth observationenschede, the Natherlands.
- United Nations. (2009). The Millennium Development Goals Report 2009. New York: United Nations.
- Wellbrock, W. Roep, D. Mahon, M. Kairyte, E. Nienaber, B. Dolores, M. García, D. Kriszan, M. Farrell, M. (2014). Arranging public support to unfold collaborative modes of governance in rural areas, *Journal of Rural Studies*, 32, pp 420-429.
- Zakerhaghighi, K. Khanian, M. and Gheitarani, N. (2015). Subjective QualityofLife; Assessment of Residents of Informal Settlements in Iran (A Case Study of Hesar Imam Khomeini, Hamedan), *Applied Research Quality Life*, 10 (3), pp: 419–434.
- Classification Techniques, *Social Indicators Research* 60: 55–88.
- Shumi, S. Zuidgeest, M.H.P. Martinez, J.A. Efrogmson, D. Maarseveen, M.F.A.M. (2015). Understanding the Relationship Between Walkability and Quality-of-Life of Women Garment Workers in Dhaka, Bangladesh, *Applied Research Quality Life*, 10:263–287
- Stephen, O.E. (2013). Assessment of quality of life using GIS, Published in : (*Geospatial World Weekly* 15 April), Available in: <http://www.geospatialworld.net/Paper/Application/ArticleView.aspx?aid=30508>.
- Tesfazghi, E.S. (2009). urban quality of of life and its spatial distributio in addis ababa: kirkos sub-city, Master's thesis, International Institute for for geo-

